

ton, 1976. 89. skk. Hirst, Wolf Z.: BYRON'S LAPSE INTO ORTHODOXY: AN UNORTHODOX READING OF *CAIN*, in: Gleckner, Robert–Beatty, Bernard, ed.: *THE PLAYS OF LORD BYRON*. (Liverpool English Texts and Studies. Vol. 29.) Liverpool University Press (1997). 256. skk. Byron angyal-szerpjátékáról lásd Roston, Murray–McGann, Jerome J.: *ORTHODOXY AND UNORTHODOXY IN HEAVEN AND EARTH*, in: Gleckner–Beatty, i. m. 294. Az idézet a *CAIN*-ból: CPW VI. 246., 421. sor. Szeretet-tudás kérdése az életmű tágabb összefüggésében: Ehrstine, i. m. 89., 97.; Hirst, i. m. 256. sk. „Szerelem és szexualitás melléktémájá”-hoz: Ehrstine, i. m. 92. Paródia és humor Byronnál: i. m. 112., 118. és Eggenschweiler, David: *BYRON'S CAIN AND THE ANTIMYTHOLOGICAL MYTH*, in: Gleckner–Beatty, i. m. 237. Szabadgondolkodás és lapidáris stílus összefüggéséhez lásd i. m. 238. Az otthontalanságmotívum byroni variációihoz: Hirst, i. m. 258.

Az idézet az *A FRAGMENT*-ből: CPW IV. 29., 9. sor. A német romantika szerzőinek álomírásai-ban a legkönnyebben a következő mű alapján lehet tájékozódni: Kiessig, Martin, hrg.: *DICHTER ERZÄHLEN IHRE TRÄUME. SELBSTZEUGNISSE DEUTSCHER DICHTER AUS ZWEI JAHRHUNDERTEN*. (Düsseldorf–Köln.) Eugen Diederichs Verlag (1964). Az álomról Jean Paulnál lásd Ueding, Gert: *JEAN PAUL*. (Beck'sche Reihe. Autoren. Bd 629.) München, Beck (1993). 121–131. Vajda prózaverse: Vajda Péter: *ESZDÉR. ELSŐ KÖNYV (KÜLDETÉS)*, in: uő: *DALHON*. Harmadik füzet, Pesten. A szerző-és Eggenberger Józsefnél, 1841. 163–197. A Milton-idézet: Milton, John: *ELVESZETT PARADICSOM*, in: uő: *VÁLOGATOTT KÖLTŐI MŰVEI*. Ford. Jánosházy György, Jánosy István, Kálnoky László etc., utószó Szenczi Miklós. Európa, 1978. 55–56. Jánosy István fordítása.

Eötvös József

ÁLOM

Sajtó alá rendezte Gángó Gábor

I

Első szüléink, Ádám és Éva fölött, leszállott a nap.

Vég sugárai, a láthatáron lebegő fellegekre elöntve, pirosra festék a változókat. Végre elhalványultak ezek is. Az éj lassu léptekkel jött fel az égen. Minden sötét vala már.

A csillagok, mint az emberszív vágyai, reszketve tüntek elő és egyenként; s szelíden mosolygva, s napról való álomként, úszott a hold a tiszta aetheren: a földön pedig néma hallgatás uralkodott és végtelen csend. Csak felébredt madárcák röpdézése, s a lombokon sohajtva átsuhanó esti szellők szólamlottak fel némellykor.

Szunnyadni látszott egész föld; s rajta minden állat nyugodva feledé el lételét.

Csak Ádám, csak Éva valának ébren még.

A Paradicsomból elűzetten, s halálsejdzítést hordva sziveikben, magok s egyedül magok állottak. Végtelenül terült el körülök a pusztaság föld; komoly nyugalommal gúnyolva a kétségbe esőket. Határtalan messzeségben eltévedett szemeik nem akadtak virágra, melly a Paradicsom gyönyöreit visszavarázsolhatná. Fölnéztek az égre: de a számtalan nap, melly forogva tündökle fölöttök, lelkeik sötétjét nem derítheték. Kétségbeesés lepte meg szíveiket, s könnyeik árja kitörvén, átkozták sorsokat, vétköket; és zugolódtak Isten ellen, ki őket alkotá, hgy haljanak.

S íme egy angyal hallotta panaszaikat; s szíve könyörületre indult a szerencsétlenségekben.

Mint a hold ezüst sugáritól áthatott felleg, ha kerengve leszáll, tiszta világát lassanként elveszíti, míg végre a földön láthatatlanul elterül, s a fonnyadó virágoknak új életet ad: úgy szállott le az angyal. Megállott a boldogtalanok előtt; s angyali könyv töltötte el szeméit, midőn imígy szólt: Miért keseregsz, Ádám? Miért átkozod sorsodat? Irgalmas az Úr, s könyörülni fog rajtad. De Ádám nem érté a mennyei hangokat: mióta vétkezett, idegen vala előtte az angyali nyelv; s vigasztalatlanul síra tovább, eltöltve panaszával a messze vidéket.

Ekkor az angyal, lehajolva feléjük, gyöngéden érinté a szenvedőket: s ím messzebb száll el tőlök a jelenlét; édes nyugalom tölti el szíveiket; s a mult idő gyönyörjeivel együtt derülten tűn föl előttök. Majd virágokat hozza nékik a Paradicsomból, s körülök ülteté, hogy illatjokat az álmadozókra öntsék; s a közel berekbe csalogányokat híva, hogy dalaikkal a majd-ébredőket vigasztalják: maga pedig felszállt magas lakhelyére; s lenézvén a boldogul álmadókra, örült mivének.

Az éj elmúlt.

Fényesen ragyogva emelkedett a láthatáron a nap; s az emberek fölébredének. S midőn a berekből ösmert dal zenge elejökbe; s körültekintve virágokat láttak, mellyek ingadva hajták le harmattölt kelyheiket; s midőn csudálva, hálaadva néztek föl az égre, s ott tündökölve állt a nap, oly szépen, mint mikor először fölkelni látták: örömrészezen borúltak egymás karjai közé; s véghetlen boldogokká tette őket a mindenható szerelem.

II

És az Úr látta az örvendező bűnösöket; s szívét harag töltötte el. Intett.

S a mennyei seregek térdet hajtva jelentek meg előtte; ő pedig mennydörgő hanggal imígy szólt, s az egész minden reszketve indult meg szavára: Engedetlen angyal! ki, kiket én bünteték, boldogítandó valál, légy elűzve színem elől. Míg forog a föld, s míg emberek élnek, a menny kapui ne nyiljanak előtted; setét föld légyen lakásod; élj a halandók között csak tenmagad halhatatlan; s boldogítsad, kik remegve gyűlölnék, s futnak előtted; légy a *Halál*.

Szólott az Úr; s az angyal, fölnyitva szárnyait, szomorúan szállt le a földre.

III

Ábel nem vala többé.

Súlyosan találta őt bátyjának nehéz fegyvere. S midőn messze fölnyilt sebét látta az angyal; midőn hallotta fájdalmas nyögését: karjai közé szorítá a boldogtalan ifjut, hogy barátkeblén enyhüljenek kínjai. S ím megszűnik a piros vér folyása, megszűnnek fájdalmas panaszaik; s némán mosolygva fekszik ott az ifju, mintha csak álmadoznék. Szülőjji sírva temették el a kedvelt gyermeket; s hantjára virágokat ültete a szerelem.

Búsán le eresztett szárnyakkal ült a virágos dombon az angyal; s a mellette elfolyó patakra lenézvén, az állhatatlanban, ki minden habot a tengerhez visz, s maga szüntelen tovább foly, szomorú képét tükrödzeni látta.

S ím Áda, Éva legifjabb leánya, jött a patakhoz.

Mióta Ábel eltemetett, egész föld pusztá vála néki és örömtelen. Vihartól meghajlott cédrusként állt a virágos partokon: szép, mint anyja, mikor a teremtő kezeiből mosolygva kilépett; olly szép, hogy még a patak tiszta tüköre is csak gyöngén adhatta vissza mennyei képét. Halványak voltak arcai; s rajtok csak némelykor lejte át egy gyöngé pirosság. Mint havasokon futamlanak keresztül a nap végsugárai; s mint violák hajtják le föld felé harmattelt kelyheiket: úgy függtek Ábel sírján a szomorgó szemei; s rajtok a keservek árjai sűrűn törtek elő. Hosszan és sötéten ömlöttek el fürtjei liliomkeblén s homlokán; a fájdalomhoz hasonlók, melly lelkén elterült.

Az angyal látta Ádát, hallotta szavát, melly Ábelért sohajtozott; s feledve fájdalmait, véghetlen szerelem töltötte szívét.

S ím feljött az éj, s a messze téren a csend elkezdé hosszú dalát. Áda lankadtan dőlt a virágos hantra; s keservei álomba ringaták a szenvedőt.

Ekkor az angyal Ábel alakját ölté magára, s a szunnyadóhoz lehajolva, imígy szólt: Áda, ébredj; Ábeled visszatért nyájával! – Áda ajkain gyönyörtelt mosolygás játszik, midőn feszült kebelével ekképen felel: Ábelem, hol voltál eddig? Miért hagyta el kesergő hölgyedet? S az angyal melléje ült. Szerelemről szóltak a boldogok; s egész föld hallgata körülök.

Elmult az éj. A nap új fényben emelkedett az égő láthatár fölött; s egész föld ezernyi hanggal eltelve köszönté az új jövevényt. Áda fölédredett, s szülőji álltak előtte. Ezek örömmel eltelve szoríták szíveikhez a csudálkozót, ki még csak nehezen válhata álmaitól. Ah, ne örüljete, boldogtalan szülők! Mi leányotok arcait olly pirosra festi, nem öröm az; nem a fölkelő napnak, nem a színes virágoknak mosolyg ó: boldog álmanak emléke tölti el őt még; melly ha egyszer végkép eltűnik, Áda nem fog pirulni többé, nem fog mosolygani.

Így múlt a nap. Éjjel Ábel megjelent ismét kedvesének; s az fölédredve örült ismét az új éjszakának. S így sok nap múlt és sok éj. Áda mindig halványabb s mindig nyugottabb lőn. Szomorú vála, de elégedett.

A nyár heve megszűnt. Sárguló levelekkel játszott az őszi szél: s Ábel hantja fölött kórók ingatták száraz fejüket. Éj vála, s szelíd világot terjesztve függött a hold tiszta egén; mint isteni köny, sírva az emberiségért, és halkan morogva, folyt a patak virágtalan útjain tovább; néma fájdalom terült el egész földön: csak Áda örült; szunnyadva feküdt kedvese sírja fölött; s mellette Ábele ült, szerelemről szólva az örvendezőnek. O, jer szívemhez! így szólt végre Áda. Tedd egészen boldoggá hölgyedet. – Az angyal lehajolva, csókjával érinté reszkető ajkait. Ábelem! így szóla sohajtva Áda; és hallgott.

Szülőji halványan[,] kihült kebelével találák leányokat; s átkozva a halált, Ábel mellett temették el. Az angyal pedig szomorúan ment tovább.

IV

Századok múltak és ezredek: de a föld még erősen állt.

Szép vála köntöse, mint a teremtés első napján, bár rontó léptekkel ezer tél ment által a téren; színöket s illatjokat még nem vesztették el a virágok; a régi dalt zengék a madarkák a lombok között, az öröm és szerelem készte dalokra, mint hajdan; vígan törtek keresztül a sűrűn a félénk vadak, s az ezernyi évekig egy uton tovább folyó pataknál friss italnak örültek.

Régi ágyában feküdt az agg tenger; s ha a szél nehéz álomként lejte át a szunnyadón, ez, mintha ébredni akarna, emelkedett; nyugtalanul körülveté magát; s sötét hullámjai a sziklás partokkal elkezdék ismét az ezer-évű viadalt, ezek pedig tántoríthatatlanul álltak, komolyan nézve alá a lázadókra, s néha mintegy gúnyolólág egy kis követ vetve le a töröten visszavonulóokra.

A nap fényesen futotta át régi útjait; s szelíd világot terjeszte a hold, mint ezernyi évek előtt.

S az ember is egy maradt.

Tarthatatlanul futott tovább képzelmei után; nem gondolván, hogy léptével öseinek porát tapodja, kik éltoeket a halhatatlanságnak áldozva, szenvedtek, örültek, s most te-teikkel együtt feledve, nyugszanak sírjaik alatt.

A halál angyala szomorúan ment át a messze téren; könnyelt szemekkel néze föl az égre, mintha kérdené: meddig tart még büntetése?

Ekkor az Úr, megkönyörülve szenvedő angyalán, imígy szólt: Elég! És a föld ezer vizshangjaival felelt[:] Elég; s csend lón.

Az alkonyodó nap nem szállt a bércek megé, s a fölkelő hold nem folytatta útjait: pirulva állt a két mennyei csillagzat egymásnak ellenében: két szeretőhöz hasonlók, kik hosszú vándorlás után találják föl végre egymást. Halottan terült el az agg tenger messze partjai között; nyugalom simítá el arcának mély redőjít; s benne a tiszta ég tükrözött. Folyók és patakok fáradva álltak meg; s a mélyben szunnyadó halak nem háboríták fölcsapva nyugalmodkat. A zöld levelek mozdulatlanul függtek az ágakon; s a virágok föld felé hajolva nem ingatták többé illatozó kelyheiket. Az emberek nyugodva feküdtek néma lakjaikban; s a szunnyadóknak nem valának többé álmaik.

Csak a halál angyala ment még sietve a téren át. Fáradt vala ő is, és nyugalom után vágyodott. Áda sírjára ült a patak megett; a rég elmúlt idők föltűntek előtte egyszer még; és Áda után vágyodott a haldokló: ez pedig szelíden mosolygva szállt le az égből; csókjával érinté angyalát, ki nehezülő szemekkel föltekintve, egyszer még Ádát sohajta, és elszunnyadott.

V

Mennyei trónján ült a Mindenható: körülé nehéz álomba merülve feküdtek az angyalok. Inte; és a szunnyadók fölébredének. Mi szép vala álmunk; s mi szörnyü, mi borzasztó még is! Légy áldva, Isten, hogy csak álom volt!

Álmodám, így szóla egy közülők; hogy messze tőled, az ég legszélsőbb határain, sötét hazában lakom. Napjaim rövidek valának, és hosszúk éjszakáim. Nem láttalak; s csak félve gondoltam reád. Légy áldva, hogy csak álom volt.

Álmodám, monda a másik; hogy testvérimet gyülölöm, s ók is gyülölnek engem. Reménytelenül jártam hosszú pályámon. Légy áldva, hogy csak álom volt.

És én boldog szerelmet képzelék magamnak; így a harmadik. De kedvesem elveszett, és véle boldogságom. Légy áldva, hogy csak álom volt.

S így mindenik elmondta álmát, és az Úr hallgatott.

Végre a halál angyala jött; s mikor elvégzé beszédét, az Úr imígy szólt: *Hosszan álmotdatok: most örüljete örökre!*